

thus, et sicut quercus quæ expandit ramos suos (Isa. vi, 13) subter terebinthum, quæ est post urbem Sichimorum (Gen. xxxv, 4). Sichima humeri dicitur. Boni humeri illi de quibus legitur: *Posteriora dorsus ejus in pallore auri* (Psal. lxxvii, 14). Bonus humerus Christi Jesu: *Factus est enim principatus super humerum ejus* (Isa. ix, 6). Post hanc Sichimam posita est terebinthus; plantata est in passione Christi et fide. Felix qui in hac arbore triumphat omnes principatus et potestates, et sub ejus radice vanitatis universa infodit simulacra: ventus enim et inane, simulacrum eorum (Isa. xli, 29). Et ideo mundi pompa simulacris jure confertur. Non est hoc infirmæ animæ, et femineæ, et fragilis; sed luctatoris cujusdam et supplantatoris. Denique non est Rachelis, sed Jacob; nam etsi plures Racheles, sed non multi Jacob. Rarus qui sciat Esau supplantare, Laban fallere, deos ejus infodere; infodere, inquam, et sepelire veterem hominem, mundi imaginem, sæculi hujus conformitatem, ut non amplius conformetur **189** huic sæculo, sed reformetur in novitate sensus pii, complantatus factus similitudini mortis Christi, ut simul resurrectionis fiat. Hoc est enim damnare et delere et defodere idola Laban, si veteris et terreni, quam portavimus, hominis imago fiat in absconsionem; et novi et cœlestis, in ostensionem, sicut terebinthus.

10. Hæc idcirco tam sollicitè distinguo, ne forte vir subjiciatur, et mulier præficiatur; ne fortis otietur, et fragilis negotietur; ne Jacob decedat, et Rachel succedat. Quamvis novelli isti, qui temporibus his prodire cœperunt, compositi et nitidi et dealbati, et quædam progenies Laban, qui Dealbatus dicitur, nec Rachelis in hoc adæquant modestiam: quod illa vanitatis mundanæ formam infirmitatis obtexit et excusavit velamine; isti vero sæcularitatis et superfluitatis negotium colore depingunt et palliant humanitatis, non expurgantes vetus fermentum, sed magis ostentantes peregrinis ciborum festivi confectionibus, et copioso conviviorum laudabiles apparatus. Longum erit si multa vanitatis percurrere velim genera, et jactantiarum catalogum texere. Hi sunt quos videas in gestu thrasones: in conviviis caupones, in conviciis gnathones: hi sunt qui sibi videri volunt in capitulis Catones, in causis Cicerones, in metris Marones; denique in colloctionibus sunt mimi, non monachi. Copiose jocosis verborum salibus fluunt; non illis de quibus Apostolus, *Sermo vester semper in gratia sale conditus sit* (Coloss. iv, 6): magis illo de quo Dominus. *Quod si sal infatuatum fuerit et evanuerit, in quo salietur?* (Matth. v, 13.)

11. Propter tales ergo videris mihi studiose retentandus, et non commutandus; et si qui alii, apud quos antiquæ, ut aiunt, rusticitatis resedere vestigia: ne, si bonum salem abiciamus, infatuatum suscipiamus, et contingat illud propheticum, *In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes et docentes eam* (Isa. xxvii, 11). Possem singulas tibi

A Patriarchæ appingere virtutes, et ampliorem ad commendationem in nomine Jacob assimilare: sed parco, ne, dum amico grandi voce benedico, similis videar maledicenti. Tu tamen, nisi penitus te non novi, licet ista aliquoties tecum reputas, tibi non imputas. Hæc ergo sufficiant, et de administrandi facilitate, et de gratiarum ubertate, et de substituendorum raritate. Quid, si commissum munus et facile potes, et commode exsequeris, et nescio si modernorum quisquam commodius? Nihil jam quid obstet video, nisi forte inferiore in gradu uberiorem meritorum tibi gratiam polliceris: tibi quidem, sed non aliis; tibi, sed non Ecclesiæ Christi, et ideo nec tibi; in quo solo Christus compensare non potest, quod in pluribus perdet. Sed hoc si videtur, alteri temporari reservemus: nunc enim charam nostram sepelivimus, et sermo nostris psalmis mutandus est.

SERMO

De semine verbi Dei.

1. Ut abutar verbis apud vos Apostoli, quæ modo audistis: *Libenter sustinetis insipientem, cum sitis ipsi sapientes* (II Cor. xi, 19). Paulus hæc dixerit exprobrando: ego dico commendando. Commendo aviditatem vestram, commendo et humilitatem: si quidem verbi Dei auditum ardentè æmulamini, et a me parum ad id idoneo reverenter audire dignamini. Denique, sicut scriptum est, cum ipsi ebrii sitis, nihilominus sitientem assumitis (Deut. xxix, 19). Propterea dixi, *Libenter sustinetis insipientem, cum sitis ipsi sapientes*: quamvis non tam me sustinetis, quam a me verbum extorquetis. A vobis accepi mandatum, a vobis materiam, quasi in omni possim solo viventis aquæ venas reperire, et seminare super omnes aquas; et sub hora verba mihi ad votum exuberent. Utinam tum mihi fiat juxta fidem vestram, et membra mea omnia in linguam laxentur, et cum propheta dicere possim: *Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tui?* (Psal. xxxiv, 10.)

2. Ego vero quantum possum pro tempore enitar, et labia mea non prohibebo. Tantum id cavete, ne verbum Domini ad me, imo ad ipsum revertatur vacuum. Neque enim revertetur, dummodo non cadat secus viam, non cadat supra petram, non, cadat in spinis (Matth. xiii, 3-8, 18-23). Ab his, inquam, observate vobis, a viis, a petris, a spinis. Primi impedimenti causa, inimici calliditas; secundi, cordis nostri duplicitas; tertii, curarum multiplicitas. In primo imprudenter nos custodimus; in secundo segniter excolimus; in tertio nimis diligenter aliena curamus. In primo molliter resistimus; in secundo ab incepto desistimus; in tertio rebus supervacuis sollicitè insistimus. In primo cogitatio nostra mollis; in secundo mobilis; in tertio molesta: imo in hoc tertio simul et mollis, et mobilis, et molesta; mollis in voluptatibus, mobilis in transitoriis divitiis et facultatibus, molesta in anxii et sollicitis

cupiditatibus. Anxiæ enim sunt et molestæ rerum **A** earum et difficilis sit quæstus, et citus transitus, et transeuntium curæ, et cupiditates: quippe cum inanis, ut non inhonestus dicam, fructus.

EJUSDEM GILLEBERTI

EPISTOLÆ

EPISTOLA I.

AD FRATREM RICHARDUM.

Richardum correptione, ut apparet, vel nescio quo asperiore verbo offensum, sed jam denuo placatum commendat.

1. Tam vero quam veteri uteris, mi Richarde, **B** proverbio: « Omnia cum amico deliberanda esse; de ipso tamen prius ». Noli, inquit propheta, amico credere, et in duce ne habueris fiduciam. Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui (Mich. vii, 5). Simulatæ amicitia veras in suspicionem adducunt, et virtutis hujus raritas facit ut de veritate dubitetur. Felix qui neutram impingit in partem, sic in contrahendis amicitias prudentem se exhibens, ne sit in providendo nimius. Inutile siquidem arenæ mandare semina; miserius multo non seminare omnino, ad ventos et nubes respectantem. Vilissimis in rebus solliciti possessores sumus; in pretiosissimo possessionis genere (amicitias dico) omnino inutiles. Lapsantem amicum quis fere est qui relevet, cum domum ruentem nemo non suffulciat? Hæc idcirco dixerim, ut virtutem hanc in te commendet ipsius raritas, et multitudine collata negligentium clarior emineat.

2. Perspecta epistolæ tuæ facie, philosophicum mox **190** illud recensui: « Et post malam segetem serendum est (SENECA, *epist. ad Lucil.*) ». Tanta aviditate ad amicitiarum mihi videris æstuarè commercia, ut ubi paulo ante naufragium pertuleris, navigatione iterata restaures. Prudenter plane unius forsitan horæ felicior proventus longi temporis recompensabit incommoda. Et ut de domestica aliquid philosophia ingeram, apostolicum illud in te experior: *charitas operit multitudinem peccatorum* (I Petr. iv, 8). Tanta verecundia amici castigas erratum, ut credaris veniam prætere, non intendere querelam. Denique sic me amica mordacitate corrodas, illo ut me sale leniter perfricari sentiam, quem Domini sacrificiis abesse non licet (Levit. ii, 13). Volasti ad me unus de Seraphim succensus ac flammigerans totus: et urenti carbunculo quem de altari tulisti, labii nostri lapsum expurgas (Isa. vi, 6, 7). Quanto mihi gravior culpa, tanto gratior correptio. Vere alium te experior quam arbitrabar. Nunc tandem aliquem mihi gustum prudentiæ tuæ dedisti: siquidem in patientia sapiens dignoscitur (Prov. xix, 11). Patientiam tuam admiror et veneror. Dissimulas injurias, provocantem reformas ad

gratiam; complanas exasperantem, et immeritum muneris, imo male meritum. Munera tua munera mihi grata sunt, grata auctore, grata et usu. Illa et te mihi præsentant, et me informant. Nesciunt muta esse munera sapientis. Quid enim mihi in baculo innuis, nisi ut rectus sim et rigidus: ne sim arundineæ flexibilitatis et **191** fragilitatis, juxta illud prophetæ, *Baculus confractus arundineus Ægyptus, in quo qui inmittitur, perforabuntur manus ejus?* (IV Reg. xviii, 21, et Isa. xxxvi, 6.) Talem tu me invenisti, et contractionis nostræ hastulis manus tuæ cruentari poterant; nisi quod illæ solidiores sunt, et oppositos retundunt aculeos. Benedictæ manus, quæ nesciunt calamum quassatum contere, magis autem considerant [fort. consolidant]: neque linum fumigans exstinguere. *Confundentur qui operantur linum, pectentes et texentes subtitia* (Isai. xix, 9), ait propheta. Propterea confusionem indutus sum, qui lanæ simplicitatis tuæ, simulationis meæ linum subtexui: in cujus duplicitatis suggillationem geminum mihi forsitan calicem transmiseris. *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile* (Prov. xx, 23). *Væ qui potum dat amico suo, mitens sel suum et inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus: replebitur ignominia pro gloria!* (Habac. ii, 15, 16.)

3. Quorsum ista, frater, nisi ut lenitatem tuam commendem, condemnem autem iniquitatem meam? Sed quoniam longum est per singula currere capitula, verbum tibi abbreviatum et consummans facio. Insipienter locutus sum, et quasi una de stultis mulieribus. Agnosco delictum: ignosce, tu. Rogatus non negabis veniam, quam gratis offers. Possem excusationes prætere, attenuare immanitatem reatus, peccati pondus alii impingere; et in feriatis caput, quo vulneratus sum, ferrum vibrare: sed parco, ad precem magis supplicationesque conversus. Nolo enim, dum scissa resarcio, utcumque sarta rescindere; et, ut latus meum protegam, alterius vulnerare. Hoc tamen non sileo. Domus vestra non bene compacta est; squamis se prementibus, una uni non firmiter coheret: et nimis facile non pacis, sed dissensionis spiritus incedit per eas (Job xli, 6, 7). De cætero quod diem protraxerim, quod diu noluerim, quod tarde facio, quod oneri te mihi futurum dixerim, strictim respondeo. Multa inter loquendum proferimus, alienum magis animum prætentando, quam præcipitando nostrum. Nam et nude

tecum loquar, et ex cordis mei sententia : societatem tuam optavi et opto; sed distuli, ut commodius fieret, solatio te magis quam oneri mihi futurum præsumentem, propter morum forsitan studiorumque similitudinem. Utinam æternum te magis, quam ad tempus recipiam, ad manendum, non ad remeandam. Vale.

EPISTOLA II.

AD QUEMDAM ADAMUM.

Hortatur Adamum, ut aliquando memor propositi, religiosum statum amplectatur.

1. Quantum te cupiam in visceribus Christi Jesu, mi Adam, utinam ipse nosset, quod noster tibi sermo explicare non sufficit. Jam pridem id optaveram, sed temperabat votum desperatio quædam. Nunc autem solito uberius excrevit, et increbuit desiderium, exarsitque in concupiscentiam conversionis tuæ, concepta jam spe, sed satis tenui, de verbis tuis : veritus (quod pace tua dixerim) ne verba illa levi tibi quodam exciderint mentis impulsu momentaneo. Sed dixeris ea ut libet, et fuerint vel nimis promptulo subitaneoque elapsa affectu, vel provida deliberatione prolata; omnino nisi bene de te sperare non possum, domestico commonitus exemplo. Atque utinam ipsum te nostra commoveant, imo commoneant exempla; et arreptis pennis columbæ in locum quietis felici me compendio prævoles, qui tardius cœperis! Quam latam et patentem ad æmulandum fenestram dederis, mox aliis futurus exemplo; et, ut de nostris interseram, ingens ostium ad virtutis viam! Denique audire mihi videor de Canticis illud tibi decantatum iri : *Trahe nos post te, in odore unguentorum tuorum curremus (Cantic. 1, 3).*

2. Felix plane, et bis felix, si conversionem tuam salutis occasionem aliis effeceris : si ad vitam veritatemque traxeris, qui post te currunt modo; volebam dicere, in vanitate, sed veritus sum ne forte tenerum et nascentem adhuc in Christo affectum contristem. Non quod ego artium eruditioni derogo, et liberalium doctrinarum promptæ memoriæ, et perspicuæ intelligentiæ, in quibus **192** scientiæ consistit integritas. Bona enim artium notitia, sed si quis eis legitime utatur, id est tanquam gradu quodam et vestigio, non quo stetur et inhæreatur, sed quo utendum sit ad superiora quædam et sanctiora et magis intima arcana scientiæ, in reconditis et suaves recessus, et in ipsam lucem inaccessibleem, quam inhabitat Deus. Quam artium omnium artem dixerim, et legem, et formam, et normam, et rationem, et exemplar universale, uniforme, invariabile : ultra quam sicut nec progredi possumus, sic nec citra subsistere debemus; cujus respectu omnis alia quæcumque et quantacunque fuerit sapientia, non modo vana est, si istam non æquat, sed etiam iniqua, si ad hanc se non dirigit; si ita studium nostrum sollicitet et alliciat ad se, ut delectationem nostram detineat et deludat in se, hocque fine contritus conquiescat animus, repulsam passus ne pergat ad secretiora; pastus inanitate et

quasi pictis epulis, ut nunquam esuriat et nunquam degustet quam suavis est Dominus. Quid enim nisi suavis Dominus? [*Fort. Quid enim suave nisi Dominus?*] Delectat te vehementer, animum amoreque arripuit attraxitque ad se tuum exigua hæc et ambigua naturarum rationumque notitia, ad quam vix longo circuitu et sinuosis anfractibus pervenitur. Quid ergo ipsa, a qua omnia hæc et instituuntur ut sint, et illustrantur ut nota sint, creatrix Sapientia? nonne multo ambitiosius ejus se tibi commendabit perceptio; suavitatemque suam blandius serenatis infundet sensibus, inusitatis affectibus inexplabilem in se provocatura concupiscentiam? Siquidem *qui edunt me, inquit, adhuc esurient: spiritus enim meus super mel dulcis Eccli. xxiv, 29, 27).*

3. Ampla quædam habes, amice, ad hoc ipsum mel receptacula; acre dico et exercitatum ingenium, multarum subtiliumque rerum scientiam. Sed ego hæc quasi capaces favorum cellas reputaverim, et adhuc vacuas. Accede ergo, ut infundaris, ut repleantur receptacula tua; exuberent et redundant et refundantur in nos, jure tibi applausuros in illud Canticum: *Favus distillans labia tua (Cantic. iv, 11).* O si quando in domo Domini disputantem te audiam, secretos sacrosque exponentem sensus, attingentem et distillantem tenuiter nobis aliquid de divinæ majestate essentiæ, de æternitate, immensitate, simplicitate: ubi nihil exiguum est, quia simplex est; nec multiplex, quia immensum est: sed totum infinitum est; non temporali successione, nec mole et distentione locali, sed vi essentialique potentia. Quæ quidem tota ubique est, sed in se tota; quoniam in nullo tota ejus virtus, veritas, voluntas vel expenditur, vel exprimitur. Ubi posunt disputandi gradus quidam esse, et distinctæ secundum nos significationes nominum, res autem unica et inseparabilis. Plena sunt omnia admiratione, et digna veneratione, et investigatione delectabilia. Denique, ut scriptum est: *Non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu (Eccli. 1, 8).* De hujusmodi te libenter prophetantem audiam; et cum te in immensum pelagi hujus profundum immeriseris curiosus scrutator, aspergentem his qui ad uberiora habiles non sunt, suavem vitalis rorem sapientiæ; cum vero divina te converteris ad beneficia, tunc profusius explicantem, et expedientem copiosius quæ senseris de venia, gratia, gloria, de his quæ vel dedit, vel reddidit, vel addidit, et universis quæ pro nobis pertulit et contulit nobis Dominus; proponentem nobis præcedentes in Christo passiones, et futuras glorias, patientiam tribulationum, et expectationem retributionum, elementa fidei, et morum instituta, et singulos percurrentem renovationis et profectuum gradus. Copiosa hæc plane materia et concupiscibile negotium: nec est ubi se fecundius et fructuosius exercere potest quamlibet vel ardens vel eruditum ingenium.

4. Hæc idcirco dixerim, ne inanium te studio excuses litterarum; umbram secteris, privandus

lumine: ne, Aristotelicis distortus argutiis, silentium nostrum et simplicitatem causeris. In his enim vel maxime administratur occasio, et revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformemur a claritate in claritatem, tanquam a Domini Spiritu (*II Cor. III, 18*). Otiosumne tibi nostrum videtur et iners silentium, in quo istud geritur negotium: in quo et traditur et exercetur ars quædam velut directam **193** ad lineam progrediendi in Deum, transformandi et transmutandi se in novum hominem, in novum Adam; et pertingendi usque ad sensum Christi, in quo absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ Dei? (*Coloss. II, 3.*) Perennes omnino hic et fere in promptu sunt radiantes omnino metalli venæ, si tamen in altum quis fodere maluerit, quam foris mendicare.

5. Non ego tibi nunc collata in te divinarecenseo beneficia, gratias Domini, et ingratitude tuam, imo malam mercedem optimo relatam muneri; non perniciose sæculi oblectamenta, in quæ ardenti proruit studio, ita ut Domino terga vertamus; et non faciem, quantum possum, verbis extenuo; nec medicinales in præsentem pono molestias; non futuras intendo pœnas, et propono gloriam, nec in longinquum metum vel expectationem tuam mitto. Tantum de instanti persuadeo pingere [*forte pignore*], non de futuro præmio; de primitiis, non de plenitudine. Non est facultatis meæ rem verbis prosequi; nec dignum est tantæ majestatem materiæ angustiis oris nostri coaretari. Tantum experiri velis, et scies quoniam cantabiles justificationes Domini, etiam in loco peregrinationis hujus (*Psal. cxviii, 54*); et futura in fine sæculi messes, primitivis seminantur in gaudiis. Noli dulcia [*al. dubia*] differre in annum: noli, quæ se tibi ultro ingerit, obsistere gratiæ. Væ mihi si illam excluseris a te quam inveni penes te! Sequere alacri et impigro pede, quo te prima ejus vocant blandimenta. Jussisti ut mitterem ad te: atque utinam ibi inveniaris, ubi dereliqui te, in ipsis, dico, januis, et fere in limine, jamjamque exiturum de conversatione sæculari! Si tibi in aliquo necessarius videbor, totum me impendam, quia totum debeo. Præsentiam magis, quam epistolam exspecto. Vale.

EPISTOLA III.

AD FRATREM GUILLELMUM.

Dehortatur eum a periculosa projectione in curiam et aliam quamdam spiritualem projectionem commendat.

Dilecto fratri GUILLELMO, frater G., salutem in Domino.

1. Desideratissimus frater noster R. abunde suo nos exhilaravit adventu, et, nuntiata incolumitate vestra, gaudio uberiore perfudit, salutationis obsequia deportans, repostulans suffragia orationum. Utinam copiosius solita ad munus istud manus nostra sufficiat, et tanto plenius absolvam, quanto parcere nobis in reliquis decevesti! Audiivi etenim te satis crebro repetitisque verbis plenis significan-

tem frequentius ingessisse, orationes ut tibi sollicitius impenderem; de cætero fore me securum. Præclare, frater, omnino, et ut virtutis virum decet. Quid enim? aliudne est quod vel quisquam libentius rogare debeat, vel monachus licentius possit? Erubescere ad quorundam impudentiam, qui, cum omnia sperare debeant, necessaria quidem, a patre monasterii; emendicatis undecumque suffragiis, subtiles quasdam et exquisitas exinde pelliculas comparant; portentuosas vestes et peregrina palliola; cæteraque quæ enumerare longum est, in odoribus, coloribus, saporibus, voluptatis irritamenta, instrumenta vanitatis: denique quos temperare oportuerat ab his quæ concessa sunt usui, ostentui impudenter inservire videas. Quem nævum longe abesse moribus tuis, vox illa tua toties replicata declarat, et detergit a te lepræ hujus colorem nimis late respersum. Durus ego et inhumanus, et cum in reliquis formosus sim; ut ipsi aiunt, denigrata est in hac parte super carbones facies nostra, quod erogare non novi, nisi quæ consuevi rogare. Obloquantur quantum voluerint; improbitatem suam avaritiam nostram faciant, et de mollitie sua cudant mihi duritiam. Ego quidem posui faciem meam ut petram durissimam; et confracto illorum malleo, spero quoniam non confundar. Fuerim minus communis, fuerim tenacior; libenter hoc me nævo decolorari sinam: dummodo panem filiorum canes, imo catelli isti delicati et tenelli non comedant, nec sordes pauperum Christi, supervacuas aliorum munditias faciant; neque de rugiente fratris ventre vanum mihi nomen **194** et falsos conquiram favores.

2. Sed me interim omisso ad te ut revertar, commoneamque aliquid a nobis esse petendum, orationes tu postulasti, ego ex abundanti ad exhortationem me verto; æmulor enim te Dei æmulatione. Timeo autem ne corrumpantur sensus tui a simplicitate quæ est in Christo: ne incassum pro te preces effundantur, qui ultro prorumpis ad casum; frustra liberari te roges, ad laqueum consulto festinans. Profecturus es, ut audio, ad curiam, eoque profecturus, ubi impeditum iri te suspicaris. Veteres vadis cum Duce renovare necessitudines, sepulta, imo sopita suscitare desideria, juxta illam de struthione parabolam, compressas diu et complicatas in altum alas evecturus, cum tempus acceperis (*Job xxxix, 18*). Sed et ciconia et hirundo visitationis suæ diem cognoscunt (*Jerem. viii, 7*), cum aura cœperit flare tepidior. Manifeste ad te loquor, quæ alii in occulto forsitan loquuntur de te. Ad curiam vadis, et ignoro an vocatus. Quid illic tamen acturus? animæ tuæ curam cum Duce communicaturus; æstus cordis tui ejus refrigeraturus alloquio? Ita fortassis, sed eo frigore, de quo scriptum est: *Refrigescet charitas multorum (Matth. xxiv, 12)*. Audi denique hujusmodi exprobrantem prophetam; *Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? Justitia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens (Osee vii, 4)*. Matutina plane, magis au-

tem momentanea: cum enim vix spiritu cœperint, mox carne consummantur. Tales multos tolerasse se queritur sponsus in Canticis: *Caput meum plenum est rore, et cicinni mei guttis noctium* (Cantic. v, 2). Nam cum propter vitæ sublimitatem quasi Domini in caput ascenderint, hærent in crinibus; et majore in exterioribus et a vitali spiritu alienis occupatione insensibiles redditi, quæ Dei sunt, sapere nesciunt. Denique non habens in talibus ubi caput reclinet, si quem intus repererit, aperiri sibi rogat.

3. Utinam et tu intrinsecus commoreris, et pulsanter statim ad ostium Jesum cum cordis susceperis hospitio, glorieris, et dicas: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi* (Isa. xxiv, 16). Vicissimque gratam illam laudis vocem accipies, *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus* (Cantic. iv, 12): signaculo quidem luminis et cordis lætitiæ, signaculo septiformis Spiritus, quod solvere nemo nisi solus ipse poterit, qui portam orientalem singulariter ingreditur alienis clausam, juxta illud prophetæ: *Alieni non transibunt per Jerusalem amplius* (Ezech. xlv). Tali inclusus paradiso voluptatis, imo ipse sicut ager irriguus, et sicut fons hortorum, cujus non deficient aquæ, alienorum obsurdesces ad vocem. Si sæculi te vexaverit ambitio si dignatum occasio vocaverit, et invitaverit blanda pestis, spes honorum aliqua, sponsæ continuo respondebis verbis: *Exui me tunica mea, quomodo induam eam? lavi pedes meos, quomodo illos inquinabo?* (Cantic. v, 3).

4. Vides certe, frater, quid est quod dimidiatis verbis et umbrarum similibus, rem magis comprimens quam premens, sciens esse mihi cum sapiente sermonem, vides, inquam, quid est totum quod tibi suggerere volo: ut periculosa ab hac professione te revocem, et falce quadam commotionis nostræ celeris lapsus occasiones præcidam; ad prophetæ præceptum, planum tibi faciens iter offensionis, lapides eligens de via (Isa. lxi, 10). Multa mihi est sollicitudo pro te, multa fiducia apud te. Alioquin malim inveteratas tecum necessitudines attenuari ad tempus, quam silentio suppressere, quæ ad salutem tuam spectare crediderim: perdere familiaritatem, quam teneram et crescentem adhuc in te humilitatem periclitari. Currebas bene: cave ne fascinatio nugacitatis obscurat bona tua (Sap. iv, 12). et, illibata manente conscientia, in discrimen ne vel fama ducatur. Currebas, inquam, bene: ubi nunc impigre properas? Currebas, bene: sed quid, si non consummaveris? Consummandus in brevi, consumere vis tempora multa, ut jam tibi exprobreteur a Paulo: *Tanta passus es sine causa, si tamen sine causa* (Galat. iii, 4).

5. Utinam præsens essem modo, et injecta quadam impigra vivæ vocis manu deducere te possem cum Abraham in terram Chanaan, id est Motus. Qui enim *confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem* (Isa. xl, 31). Bona mutatio, quam loquitur idem

propheta: *Erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes lingua Chanaan: civitas solis vocabitur una* (Isa. xix, 18). Bona plane, de Ægypti tenebris educi in lucem; et post Pharaonis domum in Solis justitiæ civitatem dedicari. Bonus, inquam, motus, ubi transfunduntur et in lumen obscura, et in unum plura. Denique et in pluribus perturbatio est, et unum necessarium (Luc. x, 41, 42). Bonus motus, ubi convertitur et lippitudo Liæ, et sollicitudo Marthæ in Rachelis claritatem, et Mariæ tranquillitatem. Hoc enim est quod quæ Ægypti, id est tenebrarum, civitates fuerunt, Solis dicuntur: et pro quinarum numero, unius tantum fit mentio. Commutatum se noverat qui loquitur in Psalmo: *Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas: qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia et miserationibus* (Psal. cii, 2-4). Loquitur hic lingua Chanaan, qui tot in se recolit commutationes; de iniquitate propitiationem, de infirmitate curationem, æternitatem de interitu; et per singulos gradus gratias exhibet auctori: piorumque indicia profectuum, quasi quadam commutationis lingua, illud cum Psalmista eloquitur, *Nunc cæpi, hæc mutatio dexteræ Excelsi* (Psal. lxxvi, 11). Et ut de prophetico semine apostolicas fruges metamus; quod Isaias claudit, Paulus declarat: *Fuistis, inquit, aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Commutationem audivimus, de consummatione nos admonet: *Ut filii, inquit, lucis ambulata* (Ephes. v, 8). Qui ambulat in die, non offendit. Crescat lux tua usque ad consummatum diem; et cum consummaveris, inchoasse videaris. Audi quomodo ipse Paulus currebat et crescebat, non modo de tenebris in lucem, sed de luce in lucem. Nos, inquit, *revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem* (II Cor. iii, 18).

6. Cum aliquos qui sæculo renuntiarunt, in sæculo prosperari videris, gressus tui non effundantur: sed illis impingentibus quasi cæcis in meridie, ipse glorieris, et dicas: Non laboravi te, Domine, subsequens. Qui enim *sperant in Domino, innovabunt fortitudinem; volabunt, et non laborabunt; ambulabunt, et non deficient* (Isa. xl, 31). Longum erit, si per singulas virtutum innovationes, quasi per quasdam mansiones terræ Chanaan ducere te velim. Et quidem primo loco pio patriarchæ imitatori veniendum est in Sichem (Gen. xii, 6), ubi humiliatis suppressisque humeris (Sichem enim Humeri dicuntur) levissimum Christi onus suscipiat. Siquidem *bonum est homini cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua. Dabit percutienti se macillam: saturabitur opprobriis* (Thren. iii, 27, 30). Simulque observa in saturitatis verbo non levem quamdam tolerantiam, et summis prælibantem labris, projectientemque quæ amara præsenferit; sed inexplebilem edacitatem adversa tolerandi. Indeque post

felicem afflictionem et medicinalem molestiam pertransitis Geraris, et dissipata veterum maceria inimicitiarum, de foraminibus petræ et cavernarum scissuris, liberis ad sponsi invitationem elapsus volatibus, ad Bersabee fluentia evadat. De Sichem, inquam, id est de humiliatione et oratione ad Bersabee, veniat ad puteum Septem agnarum, magis quidem omnium gratiarum. Humilibus namque dat Deus gratiam (Jac. iv, 6). Et quoniam alia ratione Puteus satiæ dicitur (Gen. xx, xxi et xxvi), juxta invitantis vocem, *Venite ad me, qui onerati estis, et ego vos reficiam* (Matth. xi, 28); post afflictionem ad refectionem properat, suavissimique liquoris haustu majorem provocatus in esuriem, verum illud in se Sapientiæ præconium experiatur: *Qui edunt me adhuc esurient* (Eccli. xxiv, 29). Tacere jam decrevi, quoniam te pridem forsitan tædere cepit ad garrulitatem nostram. Vale: et Hieronymum super

Isaiam mihi, si placet, perquirito; ut cum misero, paratum eum habeas.

EPISTOLA IV.

AD QUEMDAM AMICUM.

Brevi epistola postulatis se annuere non posse significat

Pace vestra loquor, nimietas vestra obstinatum me reddit: imo illorum qui intercessorem te parant, major importunitas meritorum in me tuorum aliquatenus pondus attenuat. Miror, quod non etiam dominum de Fontibus adduxere super nos, ut gravium nube intercessorum iterato me obruerent. Ut brevi tamen tibi responso satisfaciam, rem hanc quam postulatis, silentio magis quam sermone negare volui. Verecunde quidem more meo, ut cætera, quæ nequaquam facere decrevi: differo tamen magis quam definitio responsum, donec in brevi simul conferamus. Vale.

ADMONITIO D. MABILLONII

IN SEQUEMTEM EPISTOLAM.

1961. De auctore sequentis Epistolæ jam dudum cœpit dubitari: at eam Guillelmo seu Willelmo, monasterii Sancti-Theoderici prope Remos abbati, tribuendam esse constat.

2. Dubitationem exprimit vetus codex viri doctissimi et humanissimi Leonorii Foy canonici Bellovacensis, ante annos circiter quadringentos scriptus, in quo ista epistola hanc præfert inscriptionem: « Incipit Epistola ad Cartusienses, quæ licet intitulatur nomine abbatis Guillelmi, tamen Bernardo a pluribus adscribitur. » Et quidem hanc ipsam epistolam sub nomine Bernardi laudarunt Joannes Gerson cancellarius Parisiensis in sermone de Cena Domini; eodemque tempore Joannes de Ragasio apud Henricum Canisium, in tomo III Antiq. lect. pag. 240, alique passim post eos: cui sententiæ codices scripti non pauci suffragabantur. Nihil tamen ex hac epistola excerptum est in Bernardino, seu in libro Florum ex Bernardo.

3. Dubitandi de auctore occasio potissimum nata est ex amanuensium vitio, qui genuini auctoris, id est Willelmi, nomen initio epistolæ præfixum decurtarunt, vel etiam penitus expunxerunt; imo et præfationis magnam partem, in qua Auctor textum catalogum suorum operum, quæ omnia Willelmi abbatis esse exploratum est. Hanc vero præfationem primus ad vetustos codices integram edidit, suoque auctori restituit religiosus ac pius vir Bertrandus Tissier, in tomo IV Bibliothecæ Cisterciensis. Præter codices ab eo laudatos qui hanc epistolam Willelmo tribuunt, nempe Signiacensem, Caroli-Locensem, Longi-Pontis et Fulcardi-Montis, alios insuper invenimus idem attestantes, scilicet Flaviacensem, modo regie Bibliothecæ; Thuaneum, nunc Colbertinæ; et Ratisponensem Sancti-Emmerammi: in quibus omnibus epistola hæc ita inscripta est. « Dominus et fratribus H. Priori, etc. W. sabbatum delicatum. » Ubi vides Willelmi nomen primis tantum elementis expressum, uti et Haimonis Prioris, qui tunc Cartusie Montis-Dei præerat. Est autem Cartusia Montis-Dei in diocesi Remensi, sub præfectura Mosomensi, ab Odone S. Remigii abbate fundata anno 1136, Gaufrido Priore primo, cui Haimo iste anno 1144 197-198 successit: Haimoni vero tertio loco Gervasius, cujus venerabili patre Francisco Ganerone olim accepimus. Cæterum hanc epistolam ab ipsis conditæ Montis-Dei Cartusie, initiis scriptam fuisse intelligitur ex eo, quod « novitatis nomine » notantur primi ejus incolæ ex num. 3.

4. Hanc epistolam Guillelmus an abbas scripserit, an ex abbate factus monachus Signiacensis, non ita exploratum. Posteriori sententiæ illud favet, quod jam tum affectæ esset ætatis, cum istam epistolam scripsit. Accedit quod eadem epistola sub nomine « Guillelmi Claræ-Vallis de Vita solitaria » laudata est ante annos fere quadringentos a quoquam canonico regulari Sancti-Salvatoris apud Bononiam, nempe in libro primo Sermonum ad Eremitas, cap. 23. Quo de auctore in Itinere nostro Italico, pag. 197.

5. Ex his refellitur conjectura, alias haud improbabilis, docti ejusdem epistolæ translatoris, qui eam Petro Cellensi tribui posse existimavit. Nam præterquam quod Willelmi nomen epistolæ præfixum, et enumeratio Willelmi operum in præfatione, stilique diversitas contrarium evincunt, certe auctor ipse in eadem præfatione « senem » se « et deficientem » dicit. Quod quidem Willelmo abbati convenit, non Petro Cellensi, qui virilem ætatem agebat Haimone Priore, cui epistola inscripta est vixque tum annos triginta attigerat, ut probare esset in promptu, si res ita exigeret.

6. Nullum ergo dubium relinquatur, quin hæc epistola Willelmo abbati tanquam genuino auctori restituenda sit. Et quidem in veteri codice Sancti-Theoderici prope Remos prima habetur in recensione Willelmi operum, apud Marlotum in tomo II Metrop. Remens., pag. 287, in hæc verba: « Reverendus Pater Guillelmus abbas Sancti-Theoderici composuit multa devota opuscula, quæ misit fratribus de Monte-Dei, scilicet, De solitaria vita, Speculum et Ænigma fidei, De contemplando Deo, De dignitate amoris, etc. »

7. Denique in brevi ejus vitæ compendio, quam ex veteri membrana Radoliensis monasterii habemus, eadem

PATROL. CLXXXIV.